

ЈОВАНКА КУВЕКАЛОВИЋ-СТАМАТОВИЋ*

Институт за међународну политику и привреду
Београд

ВАЊА ГЛИШИН**

Институт за политичке студије
Београд

UDC: 327.7/.8:327(4)

Оригиналан научни рад

Примљен: 21.08.2021

Одобен: 18.09.2021

Страна: 35–53

DOI: 10.51738/Kpolisa2021.18.3r.1.03

ЕУФОР ЧАД/ЦЕНТРАЛНОАФРИЧКА РЕПУБЛИКА: ПОЛИТИЗОВАНИ МАНДАТ ЕВРОПСКЕ УНИЈЕ И ВОЈНО УПРАВЉАЊЕ ДАРФУРСКОМ КРИЗОМ***

Сажетак: ЕУФОР Чад/Централноафричка република је од момента успостављања била специфична војна операција како из перспективе Европске уније, тако и земаља домаћина. Обострани скептицизам се називао већ у првој фази одлучивања, када су прелиминарне процене успешности и реализације биле врло песимистичне. Одсуство сагласности међу државама чланицама ЕУ по питању спровођења интервенције, условило је додатне напоре Француске да као главни иницијатор оствари своје амбиције кроз одлуке Заједничке безбедносне и одбрамбене политике, тиме обезбеђујући стратешку позицију на афричком континенту. Подједнако изражена критичка оштрица у Чаду била је такође заташкана, имајући у виду да се једностраном одлуком актуелне политичке власти потиснула неизбежна фрагментираност идеја. Друга специфичност се огледа у чињеници да је операција ЕУФОР Чад/ЦАР на основу бројних параметара оцењена као највећа реализована војна интервенција Европске уније до сада. Упркос оперативним, логистичким и финансијским потешкоћама које су одложиле извршење мандата, операција је завршена 15. марта 2009. године. Логично питање које се намеће у вези са наведеним карактеристикама је да ли су оне утицале на дефинисање мандата, динамику спровођења и крајњи исход операције ЕУФОР Чад/ЦАР? Основна претпоставка од које аутори полазе у раду је да су наглашене специфичности имале одјек у политизацији мандата и војном управљању Дарфурском кризом, као директ-

* jovankaks@diplomacy.bg.ac.rs

** glisinvanja2@gmail.com

*** Рад је настао у оквиру пројекта „Србија и изазови у међународним односима 2021. године”, који финансира Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије, а реализује Институт за међународну политику и привреду током 2021. године.

ним мотивом операције. Одсуство политичких механизма који подупиру војну акцију у решавању конфликта истовремено је допринело милитаризацији кризног менаџмента ЕУ. Потврдни аргумент наведених тврдњи јесте утицај перманентних мањкавости на конзистентност и делотворност учинака ЕУФОР-а. Додатан увид представља сагласност државе домаћина, Републике Чад, која се у конкретном случају водила стратегијским интересима и јачањем ауторитарне владавине.

Кључне речи: војна операција ЕУФОР Чад/Централноафричка република, Европска унија, Заједничка безбедносна и одбрамбена политика, Француска.

Дарфурска криза и улога Европске уније

Операција ЕУФОР Чад/ЦАР је била директан резултат кризе у Дарфурском региону западног Судана. Реч је о региону који је географски тако позициониран да би свака нестабилност у Дарфуру лако могла да се прелије у друге државе, особито Чад и Централноафричку републику. Због тога објашњење Дарфурске кризе заслужује посебну пажњу, јер се клице њеног настанка обрађују кроз више опречних интерпретација и становишта. Разуђеним схватањем хуманитарне катаклизме ствара се критичка рефлексија званичног наратива Европске уније и подробније разматра непосредан повод интервенције. Прво објашњење Дарфурске кризе заснива се на аргументима геополитичког такмичења у којем су били испреплетени интереси Француске, Чада, Судана и Либије. До ескалирања дугогодишњег сукоба ниског интензитета дошло је 2003. године, када су значајну улогу у борбама преузеле нове побуњеничке коалиције. Једна од првих назнака заоштравања сукоба било је нарушавање политичког *modus vivendi* између чадског председника Идриса Дебија (*Idriss Deby Itno*) и суданског председника Омара ал-Башира (*Omar al-Bashir*). До 2004/2005. године сукоб се наставио истим интензитетом, акумулирајући сав конфликтни потенцијал у хуманитарну кризу која је проузроковала избегличке таласе од стотине хиљада људи из Дарфура у суседне земље. Координисаним деловањем побуњеничких група и повећањем броја емигрираних лица, погоршала се безбедносна ситуација читавог региона, првенствено захватајући Судан и Чад, а потом и маргине Централноафричке републике и Либије. Учесталост напада се одвијала прогресивним током, да би у априлу 2006. године резултирала снажном офанзивом побуњеника на престоницу Чада, Џамену (*N'Djamena*). Њеним сламањем спречен је још један побуњенички отпор у низу, као и покушај насилног преузимања власти. Деценијско угњетавање опозиционих реакција, под француским патронатом, представља главно обележје доследне политике Идриса Дебија (Топга 2018, 8). Победом над супротстављеним фракцијама, Деби је уз активну и запажену француску подршку успео да одбрани темеље своје ауторитарне владавине и задржи контролу над државним ресурсима.

Друго објашњење износи Ђована Боно (*Giovanna Bono*) која сматра да погоршање ситуације у источном Чаду није било последица преливања сукоба из Дарфура, већ насупрот томе, преливање интерног чадског сукоба у Дарфур. Уколико се сагледа динамика претходних сукоба, може се закључити да узроци леже у интеракцији између, са једне стране, обрасца унутрашњег политичког насиља ради приступа државним ресурсима у контексту ниског економског развоја, и са друге стране, наслеђа, односно ранијих, колонијалних циљева Француске. Империјалистички поход Француске је, како истиче Боно, по завршетку Хладног рата водио политичком и војном укопавању Чада, као ниједне друге франкофонске земље у подсахарској Африци (Bono 2012, 187). Од преузимања власти 1990. године, председник Деби уз помоћ САД и Француске покушава да насилним средствима и ослонцем на широку употребу репресије представи свој режим као другачији (Bono 2012, 187). Француска влада и њени званичници затварали су очи на цивилне опозиционе протесте одржане крајем деведесетих и почетком 2000. година, укључујући и Дебијеву манипулацију изборима 1996, 1997, 2001. и 2006. године. Хроничној дестабилизацији Чада допринело је откриће нафте крајем деведесетих година, када се променила унутрашња динамика сукоба и успоставила контрола над овим ресурсима унутар кругова блиских председнику Дебију, тачније унутар етничке групе Загави (којој Идрис Деби припада). Његова етничка припадност је била уско повезана са унутрашњим борбама, али и развојем догађаја у Дарфуру. У прилог томе говоре подаци о учешћу чланова етничке групе Загаве у суданском грађанском рату. Средином 2005. године влада председника Дебија почела је отворено да подржава побуњенике у Дарфуру, посебно кроз Покрет за правду и равноправност. Тиме је нарушен поменути политички споразум из 1990. године, склопљен са тадашњим председником Судана, Омаром Ал-Баширом. Према овом документу, влада Републике Чад ни у ком случају није смела да се меша у унутрашње ствари Судана. Међутим, подстрекивањем и директним учешћем чадских оружаних група у суданском грађанском рату, наступило је кршење овог споразума. Уследио је логично изазван револт суданске владе која је покушала да се освети пружањем финансијске и обавештајне подршке чадским побуњеничким групама, чији је циљ било свргавање Дебија са власти (Bono 2012, 187).

Интересантно објашњење које се може узети као релевантно за становиште Европске уније, настало је као резултат брејнсторминг семинара одржаног 9. јула 2007. године, непосредно пре извођења војне операције ЕУФОР Чад/ЦАР. Тим поводом је Европски институт за безбедносне студије организовао скуп под називом „Дарфур: анализирање хуманитарне кризе”, на којем су учествовали тинк-тенкови држава чланица ЕУ, представници институција ЕУ, као и министри спољних послова држава чланица (Makki 2007, 1). Међу учесницима је постојао консензус да су се људска права и безбедносна ситуација у Дарфуру погоршали након Дарфурског мировног споразума, потписаног између владе Судана и побуњеничких фракција, маја 2006. године. Влада Судана је наставила да се ослања на ваздушно бомбардовање побуњеника и савезничке паравојне формације Џанџавид (*Janjaweed*), тиме опструисујући постиг-

нута резултате мировног процеса. Децембра 2006. године представници хуманитарних организација упозорили су да напади наоружаних група додатно дестабилизују регион ометајући рад запослених лица, при чему је њих 400 принудно евакуисано. Уз подршку Чада и Еритреје, елементи побуњеничке групе која није потписала мировни споразум, груписали су се у Национални фронт који покреће серију напада од јуна 2006. године. Истовремено фракција суданске ослободилачке војске све више почиње да делује као паравојно крило суданске војске (Маки 2007, 2). Дакле, према мишљењу учесника самита, из безбедносних и војних аспеката сукоб никада није истински релаксиран, преваходно због компликоване ситуације која је изазвана преузимањем контроле над нафтним и минералним ресурсима. Спољни аналитичари обично потцењују политику Картума, за коју се претпоставља да је индуковала настанак кризе. Осим тога, мапирање група укључених у Дарфурски сукоб никада није урађено како треба, због чега је разумевање улоге свих учесника у сукобу први корак ка „деконструкцији” стварности. С тим у вези, једно од основних полазишта скупа чинила је регионална трансформација сукоба, коју су представници ЕУ институција препознали као детерминишућу фазу конфликта од којег зависи исход кризе не само у Дарфуру, већ и у Чаду. У складу са тиме подвукли су да пажњу треба усмерити на развој догађаја у источном делу Чада и Судана, као и на боље разумевање улоге и стратегије Либије и Еритреје (Маки 2007, 2). Сложена хуманитарна ситуација могла се анализирати кроз истовремено три текуће кризе у Судану, Чаду и Централноафричкој републици. Реакције у државама и локалним областима варирале су у зависности од хуманитарне помоћи, стога је безбедност становништва у моменту разматрања одлуке о успостављању ЕУФОР била кључна тачка коју је требало решити.

Када је реч о расељеним лицима и жртвама сукоба, статистика је алармантна. Међутим, иако нема сумње да је ситуација у избегличким камповима у источном Чаду била тешка, са приближно 238.000 избеглица из Дарфура, 44.600 из Централноафричке републике и 170.000 интерно расељених лица, званично објашњење је, према мишљењу појединих аутора, поједностављивало ситуацију на терену. Избеглички кампови на том простору већ годинама уназад задају бројне проблеме, који се са екстерном војном подршком битно не умањују (Вопо 2012, 187). Слично објашњење је дао и Френк Хагеман (*Frank Hagemann*), који у својој књизи о стварању стратегије Европске уније, износи податке према којима је рат у Дарфуру довео до људске трагедије са најмање 200.000 умрлих и преко 2.5 милиона интерно расељених лица. Према његовим изворима, насиље је почело 2003. године, када су побуњенички покрети оптужили суданску владу за сузбијање црних Африканаца у корист арапских Африканаца. Од тада се сукоб између различитих црних афричких побуњеничких група с једне стране, и суданске војне и афро-арапске полиције с друге стране, проширује на Чад и Централноафричку републику. Избеглице, али и побуњеничке групе племена Загава, прешле су границу користећи Источни Чад и североисточни део Централноафричке републике као подручја повлачења. Војни режим у Картуму подржале су побуњеничке групе из Чада, где Загава има власт над преосталих 97 процената становништва. Као резултат

ових преклапајућих сукоба у 2007. години, било је око 200.000 избеглица из Дарфура и 150.000 интерно расељених лица из Чада, док је још 200.000 било на североистоку ЦАР (Hagemann 2010, 82).

Са становишта ЕУ, сукоб се доживљавао као „криза заштите”, са интензивним збивањима у источном Чаду, 1. априла 2007. године, када је број интерно расељених лица од 304.000 био већи него претходне године. Безбедносни услови су били значајно погоршани за хуманитарне раднике са континуираним узнемиравањем, повећаним бирократским препрекама, притварањем и застрашивањем националног особља, ускраћивање приступа погођеним подручјима и камповима. На локалном нивоу су пријављени насумични и циљани напади на хуманитарне раднике и њихову имовину (Маки 2007, 3). Многи учесници су подвукли да се рат променио. Стога је предложено да треба анализирати изворе финансирања оружаних група и сукоба, како би се онемогућио прилив ресурса који подстичу сукоб, истовременим охрабривањем политичких и мировних процеса. Једно од кључних решења које је овом приликом усвојено јесте избегавање „дипломатије са роковима”, јер наметање вештачког, хронолошког редоследа нема смисла и може бити опасно за судански контекст (Маки 2007, 3).

Из свега претходно наведеног произилази да криза у Дарфуру није била епицентар војног деловања Европске уније све до момента преливања и регионалне трансформације сукоба. Званично објашњење Европске уније се темељи на квантитативним показатељима, регионалној трансформацији сукоба, пропустима кризног менаџмента АУ, УН, као и обавези међународне заједнице да на хуманитарну кризу одговори војним инструментима. Премда је на поменутом семинару између експерата и званичних представника ЕУ постигнут консензус о алармантној ситуацији у Дарфуру, процес доношења одлука на нивоу ЗБОП био је врло исцрпан и дуготрајан. Успостављању операције ЕУФОР Чад/ЦАР претходила је неусаглашеност држава чланица ЕУ, чиме се отвара следеће питање: како је Француска успела да на нивоу ЕУ приоритизује ескалацију Дарфурске кризе, по цену извођења једне од најзахтевнијих војних операција до тада? У наредном поглављу покушавамо да одговоримо на постављено питање и констатујемо да је званичан наротив француских представника и Европске уније о успостављању ЕУФОР Чад/ЦАР био усредсређен на заштиту цивилног становништва, али не и на решавање сукоба.

Приоритизација Дарфурске кризе као увертира у војно реаговање ЕУ

Комбинација масовног хуманитарног сукоба и безбедносних претњи у држави и региону, представила је грађански рат у Дарфуру као један од нових приоритета на дневном реду међународне заједнице (Тонга 2018, 8). Испрва је Дарфурска криза постала значајно питање на француским председничким изборима 2007. године, првенствено захваљујући ефикасној политичкој мобилизацији више невладиних организација. Од неколико председничких кандидата, два финална су потписала обећање „Urgence Darfur”, крвни НВО документ за

решавање проблема хуманитарне кризе одмах након избора. Николас Саркози (*Nicolas Paul Stéphane Sarközy de Nagy-Bocsa*) је приликом ступања на функцију председника истакао да ће у његовом мандату приоритет имати одговор на кризу у Дарфуру, покретањем енергичних, мултилатералних дипломатских напора за ангажовање ЕУ и именовањем водеће личности социјалиста, Бернара Кушнера (*Bernard Kouchner*), НВО активисте, за министра спољних послова (*Tonra 2007, 8*).

Један од великих парадокса процеса доношења одлука и операције у целини је неучешће две најгласније државе чланице, Велике Британије и Немачке. Оне су нагласиле да, иако не дају свој допринос мисији у Чаду и Централноафричкој републици због других војних мисија и операција (Авганистан, Ирак, Либан, Косово и Метохија), неће опструисати процес. Ипак, један од кључних разлога због којег је фаза доношења одлука трајала дуго, јесте оклевање Немачке и Велике Британије да спонзоришу тзв. француски пројекат. Сматрале су да би новцем Европске уније за кратко време била унапређена чадска инфраструктура, али не и колективни труд држава чланица. Стога је једна од прелиминарних опција била да Француска плати целу операцију, макар то било противно циљевима европеизације (*Dijkstra 2013, 153*). Међутим, иако је Француска као покретач интервенције била највећа држава чланица ЕУ, са значајном билатералном улогом у Чаду, захтевала је допринос других држава чланица како би ЕУФОР учиниле истинским европским подухватом (*Dijkstra 2013, 150*). Ипак, Немачка и Велика Британија остале су уздржане по питању мисије ЕУФОР, не само због поменутих финансијских издатака, већ и због снажне перцепције француске пристрасности. Од почетка је било јасно да за Европску унију мисија ЕУФОР може имати смисла само ако представља хуманитарни допринос и ако је схваћена као непристрасан актер у унутрашњој чадској политици. Међутим, нарушавање принципа неутралности и непристрасности се успостављањем мисије чинило врло изгледним, будући да је Француска бележила деценијско билатерално војно присуство у Чаду.¹ Из тог разлога јој је требало доста времена да разувери остале државе чланице у амбицији своје скривене агенде и убеди их да ЕУФОР може бити непристрасан

¹ Након стицања независности, Чад се придружио Централноафричкој републици, Габону и Конгу у мултилатералном споразуму о војној помоћи са Француском. Споразум је Француској омогућио коришћење велике војне базе Ндјамене (тада зване Форт-Лами), као и права на аутоматски транзит кроз земљу и летења ваздушним простором Чада. Заузврат, Француска не само да треба да пружи одбрану од екстерних претњи, већ и да помогне у одржавању унутрашње безбедности земље. На основу ове клаузуле, Чад или било који други потписник, имају право да затраже директну француску интервенцију како би се осигурала сигурност владе у случају покушаја побуне или пуча. Француска има право да одређени захтев одбије уколико га не сматра прикладним. Чад је једина од поменуте четири државе потписао споразум о војној техничкој помоћи, према којем је Француска наставила да пружа опрему, обуку и омогућава француске саветнике у чадским униформама. Војна база Француске у Чаду служи као комбинована војска и ваздухопловна база и био један од главних француских постројења у Африци, из којег су трупе и авиони могли бити брзо распоређени у било коју од бивших француских колонија.
<https://treaties.un.org/doc/Publication/UNTS/Volume%20821/volume-821-I-11741-English.pdf>, 19/08/2020; <http://www.country-data.com/cgi-bin/query/r-2377.html> 19/08/2020.

актер региона, који се неће мешати у унутрашњу политику држава пријема (Dijkstra 2013, 150). Операција је одобрена 15. октобра 2007. године, али је требало још шест месеци да се покрене на терену. Током лета и јесени 2007. године војни планери ЕУ су се суочили са значајним потешкоћама у операционој анализи политичких одлука и дефинисању специфичних циљева за постизање јасно формулисаног мандата. Њихова агилност била је повезана са чињеницом да политички лидери ЕУ легитимишу покретање операција у подстреку тренутка, под уоченим условима хитности. То је значило да војни планери на нивоу ЕУ и националних престоница морају дефинисати војне и безбедносне задатке тако да буде јасно како се њихова снага може пројектовати у ситуацији рата између Чада и Судана. Према најгорем сценарију, највећи ризик је био да ЕУФОР постане део сукоба заузимањем једне од зараћених страна. Дилеме многих држава чланица биле су повод за покретање многих плодотворних дискусија, чији закључци су водили повлачењу иницијалних захтева Француске. Тако је на пример француска влада желела да се успостави уска веза између УНАМИД мисије и ЕУФОР операције у погледу команде и контроле. Основна замисао била је да ЕУФОР делује као операција премошћавања Афричке уније и Уједињених нација, тако да кључна улога буде дата борбеним групама Европске уније, у складу са моделом војне операције Артемис, изведене у Демократској Републици Конго 2003. године. Преузимање одговорности од УН снага и остваривање улоге такозваног премошћавања, чинило се привлачним због новог, корисног модела за успостављање војних операција у партнерству УН-а и других мултилатералних организација (Tonra 2018, 7). Још један од захтева био је да се помоћу борбених хеликоптера у операцији контролишу границе између Чада и Судана. Међутим, овој идеји се успротивило неколико држава чланица, које су покушавале да одврате француску визију задатака ЕУФОР-а (Вопо 2012, 189).

Успостављањем војне операције ЕУФОР Чад/ЦАР, може се претпоставити да нису сви захтеви Француске у потпуности одбијени. Према једном од њих Француска је сугерисала да њене снаге буду распоређене под окриљем ЕУ трупа, уместо УН контингента, из два разлога: прво, Чад би највероватније прихватио европску силу са снажним присуством француских снага, уместо УН; као друго, Француска је пре успостављања мисије имала уговор о војно-техничкој сарадњи са Чадом, при чему је операција Епервиер (*Epervier*) подразумевала стационирање француских снага у Чаду уназад неколико деценија. Предлог се такође добро уклапао у ширу француску политику промоције Заједничке безбедносне и одбрамбене политике, посебно јер се заснива на истцању војних перформанси, уместо цивилних (Tonra 2018, 10).

Посебну улогу у процесу доношења одлука имао је Бернар Кушнер, француски лекар и политичар, који се са позиције члана Европског парламента врло активно залагао за реализацију мисије ЕУФОР Чад/ЦАР. Његов иницијални предлог да се коришћењем рута кроз Чад војно обезбеде хуманитарни коридори до Дарфура у Судану, испрва је жустро одбијен од стране хуманитарних организација које су учествовале у ситуацији на терену (Berg 2009, 60). Међутим, први, неуспели покушај није омео Кушнера да истраје у кампањи

коју је Француска водила до јула 2007. године. Тада је Савет Европе после дужег времена донео одлуку о проглашењу спремности за извршење мисије. Поводом њеног усвајања мишљења су била подељена, због чега је од стране појединих држава чланица била толерисана, али не и активно подржана (Berg 2009, 60). Одлуци да се мисија спроведе претходио је договор чадског председника Идриса Дебија и Бернара Кушнера. Став председника Чада је значајно допринео томе, јер је веровао како тада актуелна мисија УН-а ограничава његову слободу у супротстављању чадским побуњеницима, али и подржава суданске побуњеничке групе. Због његових блиских веза са Француском, а нарочито француском војском у којој се и сам обучавао, Идрис Деби је сматрао да већу контролу може имати над мисијом чији је носилац Европска унија (Berg 2009, 60). Чврсто вођен овим мотивима, Деби је успео да одоли притисцима супротстављених фракција и да са Бернаром Кушнером 10. јуна 2007. године склопи договор поводом распоређивања снага ЕУФОР-а (Sudan Tribune 2007). Међу званичницима Европске уније који су подржавали распоређивање снага ЕУФОР у Чаду, осим Бернара Кушнера, био је и Хавијер Солана (Francisco Javier Solana Madairaga). Солана је 13. јула 2007. године јасно ставио до знања да Европска унија слањем трупа у Чад остварује есенцијалну улогу у заштити избеглица из Дарфура (Fahron-Hussey 2019, 159). Званичне изјаве ЕУ из лета и јесени 2007. године су такође указивале на неопходност војне мисије због ванредне ситуације у источном Чаду и на североистоку Централноафричке републике. Преливајући сукоб из Дарфура је имао дестабилизирајуће последице по две суседне земље, па чак и читав регион (Вопо 2011, 26). У писму Хавијера Солане генералном секретару УН-а, од 17. септембра 2007. године, наглашена је улога мисије ЕУФОР Чад/ЦАР у функцији доприноса решавању кризе у Дарфуру путем регионалног приступа (UN Security Council 2007, 2). Неколико месеци касније, тачније 29. јануара 2008. године, Солана истиче да је ова операција била у складу са традицијом Европске уније у помагању људима којима је то заиста потребно. Осим пружања хуманитарне подршке и финансијске помоћи, ЕУ је настојала да војним инструментима „заштити избеглице и људе који брину о њима” (Solana 2008, 1). Према његовим речима, Европска унија је била вољна да изведе мисију у Чаду, између осталог, зато што је реч о земљи која је изузетно важна за стабилност и безбедност региона (Solana 2008, 1). Међутим, аутори сматрају да се иза званичне реторике крију јасни геополитички интереси у циљу успостављања контроле над регијама које обилују енергентима, особито нафтом. Земље попут Чада и Судана имају значајне резерве нафте, због чега Кина у последњих две деценије настоји да се што боље позиционира у том региону. Наведено не иде у прилог Сједињеним Државама, али ни европским државама попут Француске. Ипак, Француској не иду у прилог ни америчке активности, јер услед америчко-кинеског енергетског надметања², она губи свој статус и привилегије, које је имала током историјског, колонијалистичког приступа на „црном континенту”.

² У дневнику *Les Echos* из 2006. године пише: „Енергетска булимичја САД и азијских земаља,

На крају овог поглавља можемо констатовати да је основу за успостављање операције ЕУФОР Чад/ЦАР чинила приоритизација Дарфурског конфликта и сагласност државе домаћина. У том контексту, званични дискурс Европске уније тицао се заштите цивила и решавања хуманитарне кризе. Међутим, уколико сагледамо сложеније мотиве, приметимо француску политизованост Заједничке безбедносне и одбрамбене политике и настојање да оствари геополитичке циљеве у овом делу афричког континента. Дакле, јасно је да се иза француских дипломатских активности и званичне реторике крије борба за очување геополитичке позиције у источној Африци. Осим тога, на основу досадашњих увида примећујемо да је у званичним саопштењима и документима Европске уније изостало систематично објашњење кризе, као директног повода за успостављање операције, што изазива сумње да се иза целокупне операције крију искључиво геополитички интереси ЕУ, тј. водећих европских држава.

Политизовани мандат војне операције ЕУФОР ЧАД/ЦАР и динамика њеног спровођења

Савет Европске уније је донео одлуку о покретању операције 28. јануара 2008. године. ЕУФОР Чад/Централноафричка република је трајао до 2009. године, и представљао је најсложенију интервенција тог типа која је икада спроведена у Африци. ЕУФОР Чад/ЦАР је представљао и прво аутономно војно деловање Европске уније. Величина његовог мандата и географски дометај су покривали подручје величине сличне континенталном делу Француске. Под окриљем ЕУ снага било је распоређено 3.000 војника, претежно састављених од ирских и пољских контингента, предвођених француским трупама и логистиком са сталним седиштем у Чаду. Циљ мисије је био да се побољша безбедност избеглица дуж границе са Чадам-Дарфуром, док је истовремено пружена војна подршка председнику Дебију како би се суочио са побуњеницима из пограничног региона (Styan 2017, 22). Кључни војни задаци које је требало реализовати на основу мандата мисије јесу: пружање доприноса мисији Уједињених нација у Чаду и Централноафричкој републици (МИНУРКАТ); подршка испоруци хуманитарне помоћи и слободном кретању хуманитарно особља; стварање неопходних услова за добровољни повратак интерно расељених лица, посебно у региону Дар Сила, стварање услова за покретање дугорочног цивилног напора за обнову и развој неопходан за повратак тих особа; одвраћање наоружаних група у Централноафричкој републици, нарочито оних које прелазе из Судана у Чад и Централноафричку републику; и у крајњој линији спровођење војних информативних активности ради подршке информатичкој стратегији Европске уније (Seibert 2010, 15).

Кине и Индије на челу, поново је сместила Африку у срце велике битке за контролисање нафтних ресурса”. Цит. пре. Петровић Пироћанац 2010, 130.

Први тест ЕУФОР снага наступио је само неколико сати након званичне одлуке о покретању операције. Војна интервенција ЕУФОР Чад/ЦАР је очекивано постала окидач за заједничку офанзиву побуњеника на главни град Чада. Још у септембру 2007. године једна значајна побуњеничка група РФЦ упозорила је ЕУФОР да не опструира њихову борбу за свргавање председника Дебија, претећи да ће се у противном борити против ЕУФОР-а (Haine 2011, 595). Брзим одговором на одлуку ЕУ, коалиција чадских побуњеничких група је уз подршку Судана покренула велику офанзиву на актуелну власт у чадском главном граду, Нцамену. Након несметаног преласка готово 700 километара полу-пустињских предела, владине снаге су безуспешно покушавале да зауставе прогресивно кретање побуњеника дуж престонице. Побуњеници су ушли у Нцамену 3. фебруара 2008. године (Seibert 2010, 16-17). Успели су да са више од 300 возила и 1.500 бораца изврше рацију на суданској граници са главним градом Чада, нападну снаге Чада и опколе председничку палату на 36 сати. Јединице службе државне безбедности су уз спољну подршку француских контигената успеле да потисну побуњеничке нападе и одбране председника Дебија (Seibert 2010, 17). Француске снаге нису директно учествовале у борби у корист председника Дебија, али су пружале логистичку и обавештајну подршку чадским трупама. Стога је већ на почетку интервенције оперативна улога француских снага нарушила углед ЕУФОР Чад/ЦАР. Током напада све очи биле су упрте у реакцију Француске, која је у последњој великој побуњеничкој офанзиви 2006. године интервенисала у име владе Републике Чад, према споразуму о одбрани који су претходно склопиле (Styan 2017, 82). Међутим, Идрису Дебију није био довољан пораз побуњеничких група током ЕУФОР интервенције, те је у наредним саопштењима подвукао крхкост чадске владе. Оружаним реакцијама побуњеника није уздрмана само Дебијева владавина, већ и читава војна операција. Један од показатеља је обустава процеса распоређивања, како би ЕУ поново утврдила правац у ком се ситуација може развијати (Seiber 2010, 16-17).

Европска унија је узалудно истицала неутралност и непристрасност, јер се ангажовање у Чаду заснивало на војној интервенцији против побуњеничке коалиције, чиме је угрожен мандат мисије. Негодовање су изразиле не само државе чланице ЕУ које су учествовале, већ и невладини хуманитарни актери, док се пред командантом снага ЕУ налазио највећи изазов. Главни задатак који је требало испунити јесте доказивање непристрасности у извођењу војне операције (Styan 2017, 82). У околностима неизвесне безбедносне ситуације и већ нарушених елемената неутралности, припадници ЕУФОР снага желели су да промене чињенично стање на терену. Жестоке борбе између побуњеничких група и чадских снага у пограничним областима истрајавале су током присуства ЕУФОР снага, превасходно због претњи које нису јеђавале према локалном становништву и расељеним лицима. Командант ЕУ снага је са својим трупама покушавао да на веродостојан начин сачува углед и мандат ЕУФОР-а током борби, штитећи избеглице у камповима, особље мисије МИНУРКАТ, као и хуманитарне раднике. Међутим, упркос њиховим напорима, догодило се 120 напада на хуманитарне раднике, при чему је њих шесторо убијено 2008.

године (Seibert 2010, 82; UN Secretary General 2008). Осим принципа неутралности и самовоље председника Дебија, ситуацију је још конфузнијом чинило присуство УН снага у мисији МИНУРКАТ. Локалном становништву и хуманитарним радницима је било врло тешко разлучити улогу УН снага, које имају лого УН-а и разоружане су; ЕУ наоружаних трупа које такође имају свој лого; аутономних француских контигената који су већ две деценије на тлу Републике Чад како би пружали подршку председнику Дебију, и оних који су са друге стране били прикључени мисији ЕУ (The New Humanitarian 2008).

Као и у претходним војним операцијама ЕУ у Африци, специјалне снаге су деловале брзом имплементацијом уз лагани логистички отисак, успостављајући висок степен самоодрживости у тешким условима. За разлику од других ЕУФОР конвенционалних снага, специјалне снаге су биле директно подређене оперативном штабу. Први инцидент који се доводи у везу са њима забележен је марта 2008. године, када је једно возило специјалних снага из пограничног подручја Чада, Судана и Централноафричке републике прешло у Судан током извиђачке мисије. Иако су тада биле додатно ангажоване суданске оружане снаге, два француска војника из возила су погинула. Захваљујући ангажовању у операцијама специјалних снага, централна команда је значајно допринела извиђању и надзору ЕУФОР-а до априла 2008. године. Њени представници су чак нагласили да је ЕУ била способна да изведе брзо распоређивање мултинационалних јединица и да има „чизму у свакој земљи на тлу Африке”. Према томе, њихово присуство се може описати као симболична представа да се превазиђе усвојена реторика, али и уједно сигнализира робусност ЕУФОР-а (Seibert 2010, 22).

Ситуација је била динамична од почетка до краја војне операције. Тако је крајем октобра 2008. године, крај кишне сезоне омогућио повећану мобилност на тлу и наставак криминалитета, разбојништва, међуетничких сукоба као резултат сезонских миграција, али и побуњеничких активности. Приоритети за ЕУФОР напоре су у овом периоду били двоструки. Прво је требало допринети сигурном и безбедном окружењу, са фокусом на спречавање мултиетничких сукоба који су октобра 2008. године били повезани са сезонским факторима. Почетак сушне сезоне је период жетве у Чаду, која традиционално доводи до јаке конкуренције и повећане напетости између номадских узгајивача и стабилних пољопривредника. У складу са тиме, пажња је била усредсређена на подручја која су идентификована као проблематична, односно са највећим степеном вероватноће тензија попут јужне Вади Фира, Оудаи и Дар Сила. Иако се очекивало да ће ЕУФОР тог момента наступити у пуном капацитету, његово деловање слаби због привременог смањења оперативних способности. Како би се овај пропуст надоместио и компензовао, у одабраним областима предузете су додатне комбиноване заједничке операције, подвлачењем мултинационалног идентитета. Међу њима су биле реализоване номадске патроле дугог домета, како би се досегли удаљени делови земље. Касније, односно почетком јануара 2009. године тактичка способност ЕУФОР-а је додатно оснажена доласком четири руска хеликоптера МИ-8. Овај период је такође карактерисало веће присуство чадских полицијских јединица које је обучавао УН.

Чадске полицијске јединице су имале бројне проблеме због недостатка опреме, контроверзи поводом плата и сукоба око надлежности са локалним властима. Предвиђена кадровска снага од 850 полицијских службеника није постигнута до краја мисије ЕУФОР, због чега се може рећи да је у суштини била самостална војна операција. Већа аутономија ЕУФОР снага није нужно довела до бољих резултата, већ је стварну ефикасност у решавању проблема на истоку Чада до данас оставила неразјашњеном. Стопа криминалитета, разбојништва и међуетничких сукоба се смањује почетком 2009. године, за разлику од октобра 2008. године, када се сматрало да је њихово повећање било повезано са присуством европских трупа. Најозбиљнији инциденти су се десили око области Бирак, где је дошло до сукоба између етничких група Загава и Тама. Напади су били значајни, јер је у њима учествовало око 200 наоружаних мушкараца. У одговору на ове сукобе ЕУФОР је предузео операцију Вилма (*Wilma*), распоређујући своје снаге око Бирака. Уверавајући невладин сектор у позитивне резултате деловања на овом простору, ЕУФОР снаге су само делимично побољшале ситуацију на терену, јер је већина етничких припадника Таме одбила да се врати због страха од будућих напада (Seibert 2010, 30-31). Лоше процене кризног менаџмента и недостатак оперативних капацитета, условили су малу илузију о способности европских снага у искорењивању узрока међуетничког насиља. До краја мандата конфронтација оружаних снага и побуњеника се наставила, укључујући још један координисани напад на Нџамену. Изузев борби наоружаних формација, већих убистава и застрашивања цивила није било. Атипично мирна ситуација је због перманентних мањкавости операције пробудила поражавајућу сумњу да су иницијални, деструктивнији напади били повезани са присуством ЕУФОР снага (Seibert 2010, 32-33).

Политизовани мандат операције ЕУФОР Чад/ЦАР имао је значајне последице по војно управљање Дарфурском кризом. Робусна инструментализација војних компоненти очитала је неодговарајући приступ ЕУ, али и системске слабости њене безбедносне и одбрамбене политике. Одсуство политичких механизма у решавању Дарфурске хуманитарне кризе допринело је милитаризацији кризног менаџмента, чије су перманентне мањкавости угрозиле конзистентност и делотворност интервенције.

ЕУФОР ЧАД/ЦАР: мисија великих очекивања и погрешних процена

Дискурс о успешности мисије је значајно подељен. Са једне стране постоји схватање да је операција погоршала безбедносну ситуацију и угрозила људска права цивилног становништва, те да није битно побољшала ситуацију рањиве популације и ограничила домаћу ауторитарну владавину (Seibert 2010, 189). Према ранијим наводима, мисија ЕУФОР Чад/ЦАР требало је да допринесе заштити цивила. Међутим, водећу улогу Француске, која има историјски ангажман у земљи, чадске побуњеничке снаге виделе су као непријатељски покушај војног охрабривања Дебијеве владавине. Отуда је један од непосредних утицаја мисије ЕУФОР било погоршање безбедносне ситуације у земљи.

Примера ради, Чадске побуњеничке групе су предузеле превентивни напад само неколико недеља пре распоређивања ЕУФОР-а, од 2. до 3. фебруара 2008. године. Након изведених контранапада од стране чадске војске, побуњеници су стигли до председничке палате, опколивши је са председником Дебијем који је том приликом био заробљен. Деби се тада позвао на војну подршку Француске и тако успео да порази нападе побуњеничких група. Дакле, покретање ЕУФОР-а довело је до јачања безбедносног и војног апарата Чада, јер се председник Деби константно ослањао на француску подршку, која је делимично подржана задацима ЕУФОР-а за борбу против оружане опозиције и оснажена куповином оружја од Француске. Након бројних оружаных напада, окончање мисије ЕУФОР се може протумачити као војно тријумфовање над оружаном опозицијом, при чему је мали број побуњеника своје уточиште касније пронашао у Централноафричкој републици или Либији. Током размене војних борбених дејстава, Француска је Дебију пружала виталну војну подршку. Иако је ЕУФОР настојао да успостави неутралан положај према текућим борбама, постоје снажни докази да је његова инфраструктура коришћена за пружање обавештајних података операцији Епервиер (*Epervier*). Реч је о војној операцији која се у периоду од 2006. до 2007. године спроводила под вођством Француске. Због везе са Епервиер операцијом, ЕУФОР је посредно и незванично подржао неке аспекте прикупљања обавештајних података о активностима чадске војске. Њихову везу највише доказује чињеница да је одређено војно особље пружало позадинску логистичку подршку за ЕУФОР, али и операцију Епервиер. ЕУФОР је захваљујући томе остварио 400 извиђачких летова уз коришћење беспилотних летелица и приступ сателитским сликама. Председник Деби је управо захваљујући високо циљаној употреби ваздушних снага, али и активностима које се ослањају прикупљање обавештајних података путем ваздуха, победио наоружане побуњеничке групе (Seibert 2010, 191). Процењује се да је убијено укупно 2.000 људи, од којих је било 1.000 цивила, а 58.000 Чадаца је прогнано према Камеруну. Ови догађаји су имали драматичне негативне последице на стање људских права у земљи. Одмах након напада у фебруару 2008. године, мете погубљења, хапшења и произвољних притварања постали су цивили и опозициони политичари. Три кључна политичка лидера опозиције су ухапшена: Лол Махамат (*Lol Mahamat Choua*), Јорангар (*Ngarleji Yorangar*) и Ибни Салех (*Ibni Oumar Mahamat Saleh*), који је убрзо „нестао”. Касније, односно 14. фебруара објављено је ванредно стање, чиме су истовремено сузбијена појединачна права и укинута слобода штампе. Казна за кршење овакве државне одлуке је била озбиљна до те мере да су се новинари због објављивања одређених вести могли суочити са три године затвора због оптужбе за пласирање лажних информација.

С друге стране, стратешко планирање ЕУФОР у Чаду се може схватити кроз одвраћање, као кључни концепт у средишту операције Епервиер и интервенције ЕУФОР. Концепт одвраћања отелотворује идеју да постоји војна претња која обесхрабрује потенцијалне противнике да предузму било какву нежељену акцију из страха од одмазде. Одвраћање мења првобитне калкулације и прорачуне, због чега се квалификује као масивна психолошка операција. Да-

кле, фактор одвраћања је „снажно превентивно средство у рукама озбиљне државне власти и најбоља политика очувања мира у региону, а и шире” (Деспотовић, Глишин 2021, 113). Противници могу бити државе, недржавни актери, или чак становништво. Одвраћање је подједнако концептуални део било ког система кажњавања и спровођења закона. Међутим, често има велику улогу у кризном менаџменту. Иако је распрострањена идеја да су екстерне војне снаге самим присуством стабилизатори у конфликтном окружењу, одвраћање не произилази аутоматски из таквог приступа (Mattelaer 2008, 26). То се могло уочити на примеру интервенције ЕУФОР Чад/ЦАР, где је сложен безбедносни контекст изискивао виши ниво припремљености и борбених капацитета.

Европски институт за стратешке студије објавио је „научене лекције о ЕУФОР Чад/ЦАР војној мисији” (Geigerich 2010, 53). Документ је поучан, јер илуструје многе проблеме који су се појавили током војних операција и који до данас остају нерешени. Док се сарадња ЕУ-УН побољшала, обе институције бавиле су се веома различитим оперативним приоритетима. Европска унија се фокусира на безбедност интерно расељених особа, што је њен оперативни фокус водило на јужни део подручја мисије, а планирање УН-а је било усредсређено на избеглице лоциране у северном делу мисије. Добар пример конструктивне сарадње представљали су Руски хеликоптери, којима је пружена преко потребна тактичко-авионска способност. Међутим, иако овај податак о њиховој сарадњи охрабрује, чињеница да је за распоређивање хеликоптера било потребно девет месеци, због успостављања процедура планирања и повезивања између Русије и ЕУ – указује потребу успостављања сталних оквирних споразума за овакве случајеве. Велики број земаља које су допринеле реализацији ЕУФОР Чад/ЦАР, учествовале су са малим контингентима, што је логистику учинило прекомерно сложеном. Осим тога интервенција је доминантно следила политичку логику, игнорисањем захтева који су имали везе са стварном ситуацијом на терену (Geigerich 2010, 53-54).

Позитивне резултате операције наводи Оксфам (Oxfam), који је известио да је „ЕУФОР учинио да се многи цивили осећају сигурнијим кроз свакодневне активности, које су укључивале патролирање опасним рутама, уништавање неексплодираних бомби, успостављање контакта са локалним вођама и дефанзивно позиционирање око цивила за време побуњеничких и владиних борби” (Mattelaer 2008, 46). Перцепција веће сигурности је допринела позитивној процени локалног деловања и утицаја ЕУФОР-а. У интервјуима које је Оксфам водио са избеглицама у Гозу Беида, људи су позитивно говорили о ангажовању ЕУФОР-а у заштити цивила, истичући да су се лично осећали безбедније доласком ЕУФОР трупа, као и њиховим патролирањем, због чега су тражили продужење њиховог боравка и већу учесталост. Посебно је била запажена улога три војне болнице, две француске и једне италијанске. У њима је био обезбеђен смештај за 3.000 локалних пацијената и извршено је 65 главних хируршких интервенција. У свим обављеним интервјуима споменута је изузетно значајна медицинска помоћ пружена локалном становништву (Топга 2018, 17).

Када је реч о инцидентима и криминалу који су се догодили у присуству ЕУФОР-а, они нису наишли на адекватан одговор. Један од разлога маргинал-

ног утицаја операције био је ограничени мандат ЕУФОР-а. Њиме је одобрена изолована улога војске, без адекватних политичких мера које би употпуниле војно присуство. Самим тим основни узроци сукоба нису могли бити решени, као ни мир или трајно политичко помирење. Изостала је шира стратегија која сваку могућност дугорочног утицаја имплементира у ситуацију на терену. Заправо се чини да слањем снага са неадекватним мандатом операција није решила проблеме, већ омогућила услове за несметану ауторитарну владавину Идриса Дебија (Mattelaer 2008, 40). Посматрајући из перспективе државе домаћина, председник Деби је мајсторски изманипулисао „хуманитаризмом” и усредсредео Дарфурску кризу на унапређење сопствене политичке, војне и економске агенде. Прекоревачујући председника Саркозија за скандал почињен од стране хуманитарне организације Зои (*Arche de Zoe*), поводом илегалног транспортовања чадске новорођенчади у Француску, Деби је вешто искористио привилеговане односе и наставио да са побуњеничким покретом Правде и равноправности делује на суданском тлу (Styan 2012, 667).

Војна операција ЕУФОР Чад/ЦАР се према речима појединих аутора може описати као последња такве врсте. Након процењених трошкова већих од једне милијарде долара, остаје нејасно да ли ће европске земље бити спремне да се опет укључе у ризичне операције на афричком тлу, због утицаја који ће вероватно остати ограничен и привремен. Економска криза и одсуство заједничког процеса финансирања, жестоко ће ограничити такве афричке авантуре. Иако је Европска комисија након завршетка операције предузела све кораке ради промоције владавине права, економског опоравка, реформе безбедносног сектора, са циљем одржавања помоћи бар до 2013. године и обећала да ће својим поступцима наставити да подржава политичке и хуманитарне напоре у функцији решавања кризе у Дарфуру (Hagemann 2010), наставак њеног хуманитарног деловања на афричком тлу остаје упитан, поготову јер је реч о процесима реформи и развоја у околностима нерешених конфликта и преливајућих криза. У решавању сизијских задатака хуманитарне помоћи, ЕУ попут УН-а пати од сличних проблема (Haine 2011, 597). Специфични недостаци који су пак карактеристични за ЕУ, огледају се у нарушавању принципа неутралности, избегавању директног уласка у борбе и рано иступање из хуманитарне кризе, као чиниоцима супротним стратегији хуманитарне интервенције (Haine 2011, 597).

Напоследку, ЕУФОР Чад/ЦАР је још једном потврдио да су војне операције Заједничке безбедносне и одбрамбене политике у Африци више вођене индивидуалним, државноцентричним политичким амбицијама, уместо одбрамбом европских стратешких интереса. За Велику Британију ово је потврдило да процес „бриселизације” у безбедносној и одбрамбеној политици ЕУ представља опасну илузију. Досадашњи увиди о несмотреном и робусном деловању ЕУ у Африци, указали су на процес отуђења нарочито изражен током војне операције ЕУФОР Чад/ЦАР. На основу свега наведеног може се очекивати да ће ЗБОП у будућности бити заснован на усаглашавању националних интереса европских земаља које имају моћ и одговорност да војно делују (Haine 2011, 597).

Закључна разматрања

Не покушавајући да искорени узроке Дарфурског заплета, Европска унија је велики део свог кризног менаџмента подредила индивидуалним афинитетима држава чланица. Политизованост Заједничке безбедносне и одбрамбене политике се рефлектовала на милитаризацију читавог приступа, у целости наклоњеног ауторитарној владавини Идриса Дебија. Логистичке потешкоће, дугорочно усклађивање одлуке на нивоу ЕУ, али и државе домаћина, допринеле су већој рањивости операције ЕУФОР Чад/ЦАР. Мањкавости за које се напоследку чинило да могу бити превазиђене, генерисале су низ проблема и угрозиле конзистентност читавог процеса. Такође су се одразиле на успех и делотворност мисије, па је тако са становишта ЕУ, интервенцијом нарушен принцип неутралности и непристрасности, али и компромитована њена улога у решавању Дарфурске кризе. Подржавањем чадске ауторитарне владавине обесхрабрен је сваки покушај опозиционе, демократске реакције која би у крајњој линији допринела превазилажењу безбедносног вакуума. Одатле произилази да су поменуте изјаве представника ЕУ о пацифистичком наслеђу организације у колизији са њеним тумачењем савремених, конфликтних трендова и произвољним деловањем. Приликом извођења војних интервенција, сагласност земаља пријема није уобичајена појава, због чега се овог пута инсистирало на добровољном престанку операције од стране Републике Чад. Приоритизацијом сагласности државе домаћина војна операција је представљена као легитиман чин доминантне употребе војних средстава зарад остваривања хуманитарних учинака. Посматрајући из француске перспективе, извршење мандата се може сматрати врло успешним. Спречен је улазак дарфурских избеглица на територију Чада, обезбеђен је континуитет закључених споразума и опстанком Дебија на власти учвршћен је француски неоколонијални монопол. Осим тога, на нивоу ЕУ потврђена је неприкосновена улога Француске, која са одласком Велике Британије из организације може очекивати већу аутономију у процесу доношења одлука ЗБОП.

За државу домаћина, односно Републику Чад, ефекти интервенције се могу посматрати на више нивоа. На нивоу локалног становништва, избеглих и интерно расељених лица, операција је забележила неколико успешних покушаја спречавања сукоба, али без дугорочних помака на плану људских права и решавања хуманитарне кризе. Из перцепције актуелних власти главна мисија је испуњена гушењем револта побуњеничких група и опстанком Идриса Дебија на власти. Стратегијски интереси Чада су заокружени војним реаговањем Европске уније као целине, а не њених држава чланица понаособ. Треба имати у виду да је Република Чад једна од чланица Афричке уније, регионалне организације која има стратешко партнерство са ЕУ (Rodt, Okeke 2013). Следствено томе се кроз подржавање Идриса Дебија и прихватање операције ЕУФОР Чад/ЦАР, добри односи Чада и ЕУ могу апстраховати на интеррегионално партнерство АУ и ЕУ.

У наредном периоду ЗБОП очекују бројни изазови, који превасходно треба да буду сагледани из угла консолидованог процеса доношења одлука, утврђивања стратешких приоритета на нивоу ЕУ, а не појединачних држава чланица, и деполитизације кризног менаџмента. На примеру операције ЕУФОР Чад/ЦАР, илустровано је како се политизовани мандат може негативно одразити на војно управљање кризама, доминантно следећи геополитичку логику, уместо актуелну безбедносну ситуацију на терену. На дугорочне стазе гледано ЕУ треба да утврди своју улогу поузданог и кредибилног партнера у решавању криза, али и примереном дефинисању задатака кризног менаџмента.

Литература

1. Berg, Patrick. 2009. "EUFOR Tchad/RCA: the EU serving French interests." *The EU as a Strategic Actor in the Realm of Security and Defence* (2009): 57-69.
2. Bono, Giovanna. 2011. "The EU's military operation in Chad and the Central African Republic: An operation to save lives?." *Journal of intervention and statebuilding* 5.1 (2011): 23-42.
3. Bono, Giovanna. 2012. "The Impact of the Discourse of the "Politics of Protection": The Case of the EU and UN Policing and Military Missions to Chad (2007–2010)." *African Security* 5.3-4 (2012): 179-198.
4. Despotović, Ljubiša i Vanja Glišin. 2021. *Savremeni međunarodni odnosi i geopolitika*. Sremski Karlovci: Kairos.
5. Dijkstra, Hylke. 2013. *Policy-making in EU security and defense: An institutional perspective*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
6. Fahron-Hussey, Claudia, Claudia Fahron-Hussey, and Valussi. 2019. *Military Crisis Management Operations by NATO and the EU*. Springer Fachmedien Wiesbaden.
7. Giegerich, Bastian. 2010. "Chapter two: military and civilian capabilities for EU-led crisis-management operations." *Adelphi series* 50.414-415 (2010): 41-58.
8. Hagemann, Frank. 2010. *Strategic Planning for Comprehensive Security in the European Union's Military Operations: EUFOR RD Congo, EUFOR TCHAD/RCA, and EUNAVFOR Somalia*. Monterey: Naval Postgraduate School.
9. Hagemann, Frank. 2010. *Strategy Making in the European Union: The Quest for Comprehensive Security in the European Union's Military Operations: EUFOR RD Congo, EUFOR Tchad/RCA, and EUNAVFOR Somalia*. BoD—Books on Demand.

10. Haine, Jean Yves. 2011. "The failure of a European strategic culture—EUFOR Chad: the last of its kind?." *Contemporary Security Policy* 32.3 (2011): 582-603.
11. Mattelaer, Alexander TJ. 2008. "The Strategic Planning of EU Military Operations-The Case of EUFOR TCHAD/RCA." *Institute for European Studies Working Paper* NO. 5.
https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1577775.
12. Petrović Piroćanac, Zoran. 2010. *Geopolitika energije*. Beograd: Institut za političke studije.
13. Report of the Secretary General on the United Nations Mission in the Central African Republic and Chad s/2008/760". 4 December 2008.
<http://www.un.org/Docs/sc/sgrep08.htm>. Приступљено: 22/08/2020.
14. Rodt, Annemarie Peen, and Jide Martyns Okeke. 2013. "AU-EU "Strategic Partnership": Strengthening Policy Convergence and Regime Efficacy in the African Peace and Security Complex?." *African security* 6.3-4 (2013): 211-233.
15. Seibert, Bjoern H. 2010. *Operation EUFOR TCHAD/RCA and the European Union's Common Security and Defense Policy*. Carlisle, PA : Strategic Studies Institute, U.S. Army War College.
16. Solana Javier, Chad Mission Crucial to Union's Peace Effort in Africa. Jan. 29, 2008, <http://www.irishtimes.com/opinion/chad-mission-crucialto-union-s-peace-effort-in-africa-1.933045>. Приступљено: 28/08/2020.
17. Solana Javier, EU High Representative for the CFSP, Comments on the Situation in Chad and Operation EUFOR Tchad/RCA. 4 February 2008,
http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/discours/98555.pdf. Приступљено: 28/08/2020.
18. Styan, David. 2012. "EU power and armed humanitarianism in Africa: evaluating ESDP in Chad." *Cambridge Review of International Affairs* 25.4 (2012): 651-668.
19. Styan, David. 2017. "Europe's multiple security strategies towards Africa." *EU Security Strategies: Extending the EU System of Security Governance*. Abingdon: Routledge.
20. Sudan Tribune, plural news and views on Sudan. 11 June 2007., „Chad opens door to possible foreign military force". <https://sudantribune.com/Chad-opens-door-to-possible,22309>. Приступљено: 18.08.2020.
21. Tonra, Ben. 2018. "The (In) Justices of Peacekeeping: EUFOR Tchad/RCA." *GLOBUS Research Paper* 3.
https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3131245.
22. UN Security Council, Resolution 1778/2007. Adopted by the Security Council at It's 5748th Meeting, on 25 September 2007, [http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/1778\(2007\)](http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/1778(2007)), accessed 05/05/2018.
23. The New Humanitarian. „Dual Peacekeeping Missions seeks to dispel confusion", 11 January 2008,

<https://www.thenewhumanitarian.org/feature/2008/01/11/dual-peacekeeping-mission-seeks-dispel-confusion>, accessed 18/08/2020.

24. The French Military Role in Chad; <http://www.country-data.com/cgi-bin/query/r-2377.html>, 19/08/2020.
25. France and Chad, „Agreement concerning technical military assistance (with annex)”. Signed at Fort-Lamy on 11 August 1960, No. 11741 <https://treaties.un.org/doc/Publication/UNTS/Volume%20821/volume-821-I-11741-English.pdf>, 19/08/2020.

JOVANKA KUVEKALOVIĆ-STAMATOVIĆ*

Institute for International Politics and Economics
Belgrade

VANJA GLIŠIN**

Institute for Political Studies
Belgrade

Original scientific work

Received: 21.08.2021

Approved: 18.09.2021

Page: 35–53

EUFOR CHAD/CENTRAL AFRICAN REPUBLIC: POLITIZED MANDATE OF THE EUROPEAN UNION AND MILITARY MANAGEMENT OF THE DARFUR CRISIS***

Summary: From the moment of its establishment, EUFOR Chad/Central African Republic was a specific military operation, not only from the perspective of the European Union, but the host countries as well. Mutual skepticism emerged already in the first phase of the decision-making process, when the preliminary assessments of its success and implementation were quite pessimistic. The lack of agreement among the EU Member States regarding conducting an intervention conditioned additional efforts of France, as the main initiator, to fulfil its ambitions through the decisions of Common Security and Defense Policy, thus securing its strategic position on the African continent. Equally pronounced critical blade in Chad was also covered up, having in mind that the inevitable fragmentation of ideas was avoided through a one-sided decision passed by the current political leadership. The other specificity is reflected in the fact that, based on numerous parameters, EUFOR Chad/CAR operation was assessed as the biggest intervention of the European Union conducted so far. Despite operative, logistical and financial difficulties that postponed implementation of the mandate, the operation was concluded on March 15, 2009. The logical question emerging regarding the previously stated characteristics is whether they impacted the defining of the mandate, the dynamics of its implementation and the final result of EUFOR Chad/CAR operation? The basic assumption which is the starting point for the authors of this paper states that the pronounced specificities echoed in the form of politization of the mandate and the military management

* jovankaks@diplomacy.bg.ac.rs

** glisinvanja2@gmail.com

*** The paper was written within the project „Serbia and Challenges in International Relation of 2021“, financed by the Ministry of Education, Science and Technological Development of the Republic of Serbia, and implemented by the Institute for International Politics and Economics in 2021.

of the Darfur crisis as direct motives of the operation. The lack of political mechanisms supporting the military action in conflict solution concurrently contributed to militarization of crisis management of the EU. The affirmative argument of the previously expressed statements is the impact of permanent shortages to the consistency and effectiveness of the results of EUFOR. An additional insight is expressed in the consent of the host country, the Republic of Chad, which was, in this concrete case, driven by strategic interests and strengthening of the authoritarian rule.

Key words: EUFOR Chad/Central African Republic military operation, European Union, Common Security and Defense Policy, France

The Darfur crisis and the role of the European Union

The EUFOR Chad/CAR operation was a direct result of the crisis in the Darfur region of West Sudan. It is a region that is geographically positioned in such a way that every instability in Darfur would easily spill over into other states, especially Chad and Central African Republic. Because of that, the explanation of the Darfur crisis deserves a special attention, given that the stems of its emergence are being explained through numerous conflicting interpretations and stances. Through disparate understanding of humanitarian cataclysm, critical reflection of official narrative of the European union is created and direct reason for the intervention is being examined. The first explanation of the Darfur crisis is based on the argument of geopolitical competition in which the interests of France, Chad, Sudan and Libya were intertwined. The escalation of the long-running low-intensity conflict occurred in 2003, when the new rebel coalitions took a significant role in the fighting. One of the first indications of intensification of the conflict was the disruption of the political *modus vivendi* between the Chadian President Idriss Deby Itno and the Sudanese President Omar al-Bashir. The conflict continued through 2004/2005 with the same intensity, accumulating all conflict potential into a humanitarian crisis which caused migration waves consisted of hundreds of people from Darfur into neighboring countries. The coordinated actions of rebel groups and the increase in number of emigrants, deteriorated the security of the entire region, primarily affecting Sudan and Chad, and then the marginal parts of Central African Republic and Libya. The frequency of attacks progressed only to result in April 2006 in a strong offensive of rebel forces against N'Djamena, the capital of Chad. Its crushing prevented another rebel resistance in a row, as well as an attempt to seize power by force. Decades of oppression of reactions of the opposition, conducted under the French patronage, is a major feature of Idriss Deby's consistent policy (Tonra 2018, 8). Through the victory over the opposed fractions, Deby succeeded to defend the foundations of its authoritarian rule and maintain control over state resources, thanks to active and pronounced French support.

The second explanation is presented by Giovanna Bono, who believes that deterioration of the situation in the eastern part of Chad was not a consequence of overspill of the conflict from Darfur, but to the contrary, that it was a consequence of overspill of internal Chadian conflict into Darfur. If we examine the dynamics of previous conflicts, it can be concluded that the causes lay in the interaction between the pattern of internal political violence directed towards gaining access to state resources in the context of low economic development on one side, and the heritage, that is, previous colonial goals of France on the other. The imperial conquest of France, as stressed by Bono, after the end of the Cold War, led towards political and military burial of Chad like no other francophone country in the Sub-Saharan Africa (Bono 2012, 187). Since taking the power in 1990, with the help of the US and France, Deby attempted to represent his regime as different through violent means and relying on a wide use of repression (Bono 2012, 187). The French government and its officials pretended not to see the civilian opposition protests held in the late nineties and the beginning of 2000s, including Deby's manipulation of elections in 1996, 1997, 2001 and 2006. The discovery of oil in the late nineties contributed to the chronic destabilization of Chad, when the internal dynamics of the conflict shifted and the control over these resources was maintained within the circles close to president Deby, that is, within the ethnic group Zaghawa (to which Idriss Deby belonged). His ethnicity was closely linked to internal fighting, but also with the development of the situation in Darfur. This is supported by data on the participation of members of the Zaghawa ethnic group in the Sudanese civil war. Mid-2005, the president Deby's government started openly supporting the rebel forces in Darfur, especially through the Justice and Equality Movement. This violated the previously mentioned political agreement from 1990, concluded with the then president of Sudan, Omar al-Bashir. According to this document, the government of the Republic of Chad shall in no case interfere in internal issues of Sudan. However, through encouragement and direct participation of Chadian armed forces in the Sudanese civil war, this agreement was violated. This was followed by a logically provoked revolt of the Sudanese government, which attempted to retaliate by providing financial and intelligence support to Chadian rebel groups attempting to overthrow Deby from power (Bono 2012, 187).

An interesting explanation which can be deemed as relevant for the standpoint of the European Union emerged as a result of brainstorming seminar held on July 9, 2007, immediately before conducting the EUFOR Chad/CAR military operation. On that occasion, the European Institute for Security Studies organized a gathering entitled "Darfur: analyzing the humanitarian crisis", which was attended by think-tanks of EU Member States, representatives of EU institutions, as well as ministers of foreign affairs of member states (Makki 2007, 1). There was a consensus among the participants that human rights and security situation in Darfur deteriorated after the Darfur Peace Agreement, signed between the Government of Sudan and the rebel fractions in May 2006. The Government of

Sudan continued to rely on air bombing of rebel forces and the allied paramilitary formation Janjaweed, thus obstructing the results of the peace process. On December 2006, the representatives of humanitarian organizations warned that the attacks conducted by armed groups have additionally destabilized the region, thus hindering the work of their employees, whilst 400 of them were evacuated. With the support of Chad and Eritrea, elements of the rebel group that did not sign the peace agreement grouped into a National Front, which set a series of attacks in motion from June 2006. Concurrently, fraction of the Sudanese liberation army started progressively to act as a paramilitary wing of the Sudanese army (Makki 2007, 2). Therefore, according to the opinion of the participants of the summit, the conflict never truly relaxed in terms of security and military aspects, primarily due to complicated situation caused by seizing control over oil and mineral resources. Foreign analysts usually underestimate the policy of Khartoum, which is believed to have induced the crisis. Besides that, mapping the groups participating in the Darfur conflict was never done in a proper manner, due to which understanding the role of all participants in the conflict is the first step towards “deconstruction” of reality. In this regard, one of the basic starting points of the meeting was the regional transformation of the conflict, which the representatives of the EU institutions recognized as a determining phase of the conflict on which depends not only the outcome of the crisis in Darfur, but the crisis in Chad as well. Accordingly, they underlined that attention should be focused on developments in the eastern part of Chad and Sudan, as well as on a better understanding of the role and strategy of Libya and Eritrea (Makki 2007, 2). The complex humanitarian situation could be analyzed through three ongoing crises in Sudan, Chad and Central African Republic at the same time. Reactions in states and local regions varied depending on the received humanitarian aid, so the security of the population at the time of considering the establishment of EUFOR was a key point that needed to be addressed.

When speaking of displaced individuals and victims of the conflict, the statistics is alarming. However, although there is no doubt that the situation in the refugee camps in eastern Chad was difficult, with approximately 238,000 refugees from Darfur, 44,600 of them from Central African Republic and 170,000 internally displaced persons, the official explanation, according to some authors, simplified the situation in the field. Refugee camps in that area have been causing numerous problems for years, which are not reduced significantly with external military support (Bono 2012, 187). Similar explanation was provided by Frank Hagerman, who in his book on the creation of strategy of European Union presented data stating that the war in Darfur led to a human tragedy with at least 200,000 killed and over 2,5 million internally displaced persons. According to his sources, the violence began in 2003, when rebel movements accused the Sudanese government of cracking down on black Africans in favor of Arab Africans. Since then, the conflict between different black African rebel groups from one side and the Sudanese military and Afro-Arab police on the

other, has spread to Chad and the Central African Republic. The refugees, as well as the rebel groups of the Zaghawa tribe, crossed the border through Eastern Chad and northeastern part of Central African Republic as retraction areas. The military regime in Khartoum supported the rebel groups from Chad, where Zaghawa rules over the remaining 97 percent of the population. As a result of this overlapping conflicts in 2007, there were about 200,000 refugees from Darfur and 150,000 internally displaced persons from Chad, while another 200,000 persons were in the northeastern CAR (Hagemann 2010, 82).

From the standpoint of the EU, the conflict was perceived as the “protection crisis”, with intense events in eastern Chad on April 1, 2007, when the number of internally displaced persons amounted to 304,000, which was higher than the previous year. Security conditions significantly deteriorated for humanitarian workers, with continued harassment, increased bureaucratic obstacles, detention and intimidation of national staff, and denial of access to affected areas and camps. At the local level, random and targeted attacks on aid workers and their property had been reported (Makki 2007, 3). Many participants stressed that the war changed. Thus, it was suggested that the sources of financing armed groups and conflicts should be analyzed in order to disable the influx of resources that fueled the conflict, while encouraging political and peace processes at the same time. One of the key solutions that was adopted on this occasion was to avoid “diplomacy with deadlines”, since the imposition of an artificial, chronological order does not make sense and can be dangerous for the Sudanese context (Makki 2007, 3).

From all the previously stated, it can be concluded that the crisis in Darfur was not the epicenter of the European Union’s military action up to the moment of the overflow and regional transformation of the conflict. The official explanation of the European Union is grounded in quantitative indicators, regional transformation of the conflict, failures of the crisis management of the AU and UN, as well as the obligation of the international community to respond to the humanitarian crisis with military instruments. Although a consensus was reached between experts and EU officials regarding the alarming situation in Darfur, the decision-making process at the CSDP level was quite exhaustive and time-consuming. The establishment of the EUFOR Chad/CAR operation was preceded by the disagreement between the EU member states, which raises the following question: how did France manage to prioritize the escalation of the Darfur crisis at the EU level, at the cost of conducting one of the most demanding military operations so far? In the following chapter, we will attempt to provide a response to the said question and prove that the official narrative of the French representatives and the European Union regarding the establishment of EUFOR Chad/CAR was focused on protection of civilian population, but not on conflict resolution.

Prioritization of the Darfur crisis as an introduction to military reaction of the EU

The combination of mass humanitarian conflict and security threats in the state and the region presented the civil war in Darfur as one of the new priorities on the international community's agenda (Tonra 2018, 8). At first, the Darfur crisis became a significant issue in the French presidential elections of 2007, firstly thanks to efficient political mobilization of many non-governmental organizations. Of several presidential candidates, the two final ones signed the "Urgence Darfur" promise, an umbrella NGO document for addressing the humanitarian crisis immediately after the election. Nicolas Sarkozy stressed upon his taking the office that his mandate would prioritize responding to the crisis in Darfur through vigorous, multilateral diplomatic efforts directed towards engaging the EU, as well as through appointing the Socialist leader Bernard Kouchner, NGO activist, as the Minister of Foreign Affairs (Tonra 2007, 8).

One of the big paradoxes of the decision-making process and the operation as a whole was the non-participation of the two most vocal member states, the Great Britain and Germany. They stressed that, even though they are not contributing to the mission in Chad and Central African Republic due to their engagement in other military missions and operations (Afghanistan, Iraq, Lebanon, Kosovo and Metohija), they will not obstruct the process. Still, one of the key reasons for the long duration of the decision-making phase was the hesitation of Germany and Great Britain to sponsor the so-called French project. They believed that the Chadian infrastructure would improve in a short period of time with the use of the money of the European Union, but not with the collective effort of the member states. Thus, one of the preliminary options was for France was to pay for the entire operation, even if it was contrary to the goals of Europeanization (Dijkstra 2013, 153). However, even though France, as the initiator of the intervention, was the biggest EU member state with significant bilateral role in Chad, it demanded the contribution of other member states so that EUFOR would be made into a true European project (Dijkstra 2013, 150). Still, Germany and the Great Britain remained abstained regarding the EUFOR mission, not only due to previously mentioned financial expenses, but also due to strong perception of French bias. It was clear from the beginning that, for the European Union, EUFOR mission would make sense only if it represented a humanitarian contribution and if it was understood as an unbiased actor in the internal Chadian politics. However, violation of the principle of neutrality and impartiality through implementation of a mission seemed quite respectable, given that France had bilateral military presence in Chad for many decades.¹ For

¹ After gaining independence, Chad joined Central African Republic, Gabon and Congo in a multilateral agreement on military aid with France. The agreement enabled France to use a big military base in N'Djamena (at the time, named *Fort-Lamy*), as well as the right to automatic transit through the coun-

this reason, it needed a long time to convince the other member states of the ambitions of its hidden agenda, as well as to convince them that EUFOR can be an impartial actor in the region which will not interfere in internal politics of the host countries (Dijkstra 2013, 150). The operation was approved on October 15, 2007, but it took another six months for it to be launched in the field. During the summer and autumn of 2007, EU military planners faced significant difficulties in operationalization of political decisions and defining specific goals for achieving a clearly defined mandate. Their agility was linked to the fact that the EU political leaders legitimize the launch of operations at the instigation of the moment, under perceived conditions of urgency. This meant that the military planners on the level of the EU and national capitals must define military and security tasks so that it is clear in which manner their power could be projected in case of war between Chad and Sudan. According to the worst-case scenario, the biggest risk was that EUFOR could become a part of the conflict by taking a side. The dilemmas of many countries were a cause for many fruitful discussions, in which the conclusions led towards withdrawal of France's initial demands. So, for example, the French government wanted to establish a close link between the UNAMID mission and the EUFOR operation in terms of command and control. The basic idea was for EUFOR to act as a bridging operation of the African Union and the United Nations so that the key role would be given to the EU's battle groups, in accordance with the model of Operation *Artemis*, conducted in the Democratic Republic of Congo in 2003. Taking the responsibility from the UN forces and fulfilling the role of the so-called bridging seemed attractive because of the new, useful model for establishing military operations in partnership with the UN and other multilateral organizations (Tonra 2018, 7). One of the demands was to control the borders between Chad and Sudan with the help of combat helicopters within the operation. However, this idea was opposed by several Member States, which tried to divert the French vision of EUFOR tasks (Bono 2012, 189).

With the establishment of the EUFOR Chad/CAR operation, it can be assumed that not all of France's demands were completely rejected. According to one of them, France suggested that its forces be deployed under the auspices of the EU troops instead of UN contingents for two reasons: first of all, Chad would

try and traffic through the Chadian airspace. In return, France was to not only provide defence against external threats, but also help maintain the country's internal security. Under this clause, Chad or any other signatory has the right to request direct French intervention to ensure the security of the government in the event of an attempted rebellion or a coup. France has the right to reject a request if it deemed it as inappropriate. Chad was the only of the previously mentioned states to sign the agreement on military technical assistance, according to which France continued to provide equipment and training and which enabled the French advisers to take up Chadian uniforms. The French military base in Chad serves as a combined army and air base, and it was one of the main French facilities in Africa, from which troops and planes could be quickly deployed to any of the former French colonies.
<https://treaties.un.org/doc/Publication/UNTS/Volume%20821/volume-821-I-11741-English.pdf>,
 19/08/2020; <http://www.country-data.com/cgi-bin/query/r-2377.html> 19/08/2020.

most likely accept a European power with strong presence of French forces instead of the UN; secondly, France had a military technical cooperation agreement with Chad before the mission was established, whilst Operation *Epervier* implied stationing of French forces in Chad for several decades. The proposal was also concurrent with the wider French policy on promotion of the Common Security and Defense Policy, especially since it is based on emphasizing military instead of civilian performance (Tonra 2018, 10).

Bernard Kouchner, French doctor and politician had a significant role in the decision-making process, given that he very actively promoted implementation of the EUFOR Chad/CAR mission from the position of a member of the European Parliament. His initial suggestion to provide humanitarian corridors to Darfur in Sudan with the use of routes through Chad was firstly vigorously rejected by the humanitarian organizations present in the field (Berg 2009, 60). However, the first unsuccessful attempt did not divert Kouchner from persevering in the campaign led by France until July 2007. At that point, after a long time, the Council of Europe passed a decision and proclaimed readiness for implementation of the mission. Opinions were divided regarding its adoption, which is why it was tolerated, but not actively supported by some member states (Berg 2009, 60). The decision to carry out the mission was preceded by an agreement between the Chadian President Idriss Deby and Bernard Kouchner. The stance of the President of Chad significantly contributed to that, given that he believed that the then UN mission restricted his freedom to oppose the Chadian rebels, but also supported the Sudanese rebel groups. Due to his close ties with France, and especially the French army in which he himself was trained, Idriss Deby believed that he could have more control over the mission carried out by the European Union (Berg 2009, 60). Firmly guided by these motives, Deby managed to resist the pressure of opposing factions and to reach an agreement with Bernard Kouchner on June 10, 2007, regarding the deployment of EUFOR forces (Sudan Tribune 2007). Apart from Bernard Kouchner, Javier Solana was also among the European Union officials who supported the deployment of EUFOR forces in Chad. On July 13, 2007, Solana made it clear that, by sending troops to Chad, the European Union was playing an essential role in providing protection to the refugees from Darfur (Fahron-Hussey 2019, 159). The official statements of the EU in the summer and autumn of 2007 also stressed the necessity of a military mission due to the extraordinary situation in eastern Chad and northeastern part of the Central African Republic. The spillover conflict in Darfur had destabilizing consequences for the two neighboring countries and even the entire region (Bono 2011, 26). In a letter to the UN General Secretary from September 17, 2007, Javier Solana stressed the role of EUFOR Chad/CAR mission in the service of contributing to resolution of the crisis in Darfur through a regional approach (UN Security Council 2007, 2). Few months later, that is, on January 29, 2008, Solana stressed that this operation was in accordance with the tradition of the European Union to help the ones who

really need it. Besides providing humanitarian aid and financial help, the EU tended to use military instruments in order to “protect the refugees and the ones taking care of them” (Solana 2008, 1). In his words, the European Union was willing to conduct the mission in Chad because, among other things, it is a country which is extremely important for the stability and security of the region (Solana 2008, 1). However, some authors believe that there are clear geopolitical interests hidden behind the official rhetoric directed towards establishing control over regions rich in energy, especially oil. Countries like Chad and Sudan have significant oil reserves, which is why China has been trying to position itself as well as possible within the region during the last two decades. This is not favorable not only for the United States, but also for other European countries, like France. However, France does not favor American activities either, because due to the American-Chinese energy competition², it is losing its status and privileges it had during the historical colonial approach on the “black continent”.

At the end of this chapter, we can conclude that the basis for establishment of EUFOR Chad/CAR operation was set on the prioritization of the Darfur conflict and the consent of the host state. In this context, the official discourse of the EU referred to the protection of civilians and the resolution of the humanitarian crisis. However, if we look at more complex motives, we will notice the French politization of the Common Security and Defense Policy and the effort to achieve geopolitical goals in this part of the African continent. Therefore, it is clear that behind the French diplomatic activities and official rhetoric lies the struggle to preserve the geopolitical position in East Africa. In addition, based on previous insights, we notice that the official statements and documents of the European Union lacked a systematic explanation of the crisis as a direct reason for establishing the operation, which raises suspicions that the entire operation is founded solely in EU geopolitical interests, that is, interests of the leading European countries.

Politized mandate of the EUFOR CHAD/CAR military operation and the dynamics of its implementation

The Council of the European Union passed a decision on establishment of the operation on January 28, 2008. EUFOR Chad/CAR lasted until 2009 and it represented one of the most complex interventions of its kind ever conducted in Africa. EUFOR Chad/CAR also represented the first autonomous military action of the European Union. The size of its mandate, as well as the geographical reach, covered an area of size similar to the mainland of France. Under the auspices of the EU forces, 3,000 soldiers were deployed, predominantly consisted of

² In the *Les Echos* journal from 2006, the following is stated: „The energy bulimia of the US and the Asian countries, led by China and India, has set Africa once more in the center of the big battle over the control of oil resources“. As quoted in: Petrović Piroćanac 2010, 130.

Irish and Polish contingents, led by French troops and logistics with permanent headquarters in Chad. The goal of the mission was to improve the security of refugees along the border with Chad-Darfur, while simultaneously providing military support to the president Deby so that he could face the rebels in the border region (Styan 2017, 22). The key military tasks that were to be realized based on the mandate were the following: providing contribution to the United Nations mission in Chad and Central African Republic (MINURCAT); providing support to the delivery of humanitarian aid and free movement of humanitarian staff; creation of necessary conditions for voluntary return of internally displaced persons, especially in the Dar Sila region, creation of conditions for initiating the long-term civilian effort directed towards reconstruction and development necessary for the return of those persons; deterrence of armed groups in Central African Republic, especially the ones crossing from Sudan into Chad and Central African Republic; and ultimately conducting military information activities for providing support to the European Union's information strategy (Seibert 2010, 15).

The first test for the EUFOR forces occurred only a few hours after the final decision on establishing the operation. The EUFOR Chad/CAR military intervention, as expected, became the trigger for joint offensive of the rebels against the capital of Chad. Even in September 2007, one important rebel group – RFC warned the EUFOR not to obstruct their fight directed towards overthrowing president Deby, threatening that, otherwise, it will fight against EUFOR (Haine 2011, 595). Through a fast response to the decision of the EU, the coalition of the Chadian rebel groups, with the supports of Sudan, started a big offensive against the current government in the Chadian capital N'Djamena. After crossing almost 700 kilometers of semi-desert areas unhindered, the government forces tried unsuccessfully to stop the progressive movement of rebels along the capital. The rebels entered N'Djamena on February 3, 2008 (Seibert 2010, 16-17). With more than 300 vehicles and 1,500 fighters, they managed to raid the Sudanese border with the capital of Chad, attack the Chadian forces and besiege the presidential palace for 36 hours. Units of the state security service managed to suppress the rebel attacks and protect president Deby with the help of French contingents (Seibert 2010, 17). The French forces did not directly participate in the fight for president Deby, but they did provide logistical and intelligence support to Chadian troops. Therefore, even at the beginning of the intervention, the operative role of French forces damaged the reputation of EUFOR Chad/CAR. During the attack, all the attention was directed towards the reaction of France, which intervened on behalf of the government of the Republic of Chad in the last major rebel offensive in 2006, in accordance with the previously concluded defense agreement (Styan 2017, 82). However, the defeat of rebel groups during the EUFOR intervention was not enough for Idriss Deby, and in subsequent statements, he underlined the fragility of the Chadian government. The armed reactions of the rebels did not jolt only the Deby's rule, but also the

entire military operation. One of the indicators was the suspension of the deployment process in order for the EU to re-determine the direction in which the situation can develop (Seiber 2010, 16-17).

The European Union stressed neutrality and impartiality in vain, since the engagement in Chad was based on military intervention against the rebel coalition, which jeopardized the mandate of the mission. The protest was expressed not only by the participating EU member states, but also by the non-governmental humanitarian actors, while the commander of the EU forces faced the biggest challenge. The main task that had to be fulfilled was to prove impartiality in conducting the military operation (Styan 2017, 82). In the circumstances of the uncertain security situation and already jeopardized elements of neutrality, the members of the EUFOR force wanted to change the factual situation in the field. Fierce fighting between rebel groups and Chadian forces in the border areas persisted during the EUFOR forces presence, primarily due to the fact that threats against the local population and displaced persons did not subside. The commander of the EU Force and his troops attempted to credibly preserve the reputation and mandate of EUFOR during the fighting by protecting the refugees in the camps, MINURCAT mission staff, as well as humanitarian workers. However, despite their efforts, there were 120 attacks on humanitarian workers, six of whom were killed in 2008 (Seibert 2010, 82; UN Secretary General 2008). Apart from the principles of neutrality and the arbitrariness of president Deby, the situation became more confusing due to the presence of UN forces within the MINURCAT mission. It was very difficult for the local population and humanitarian workers to distinguish the role of the UN forces, which carried the UN logo and were disarmed; the EU armed troops which also had their own logo; the autonomous French contingents that had been in the Chadian territory during the previous two decades providing support to president Deby, and those who, on the other side, joined the EU mission (The New Humanitarian 2008).

As in previous EU military operations in Africa, special forces acted with rapid deployment with a light logistical footprint, establishing a high degree of self-sustainability in difficult conditions. Unlike other conventional EUFOR forces, the special forces were directly subordinated to the operational headquarters. The first incident related to them was recorded in March 2008, when a special forces vehicle from the border area of Chad, Sudan and the Central African Republic crossed into Sudan during a reconnaissance mission. Although the Sudanese armed forces were additionally engaged at the time, two French soldiers from the vehicle were killed. Thanks to its involvement in special forces operations, the Central Command made a significant contribution to EUFOR's reconnaissance and surveillance by April 2008. Its representatives even stressed that the EU was able to carry out rapid deployment of multinational units and to have a "boot in every country on African soil". Therefore, their presence can be de-

scribed as a symbolic performance to overcome the adopted rhetoric, but also signals the robustness of EUFOR (Seibert 2010, 22).

The situation was dynamic from the beginning to the end of the military operation. So, in late October 2008, the end of the rainy season enabled increased mobility in the field and continuity of crime, robberies and interethnic conflicts as a result of seasonal migrations, but also rebel activities. The priorities for EUFOR efforts during this period were twofold. The first was to contribute to a safe and secure environment, with a focus on preventing multiethnic conflicts that, in October 2008, were linked to seasonal factors. The beginning of the dry season is the harvest period in Chad, which traditionally leads to strong competition and increased tensions between nomadic and stable farmers. Accordingly, attention was focused on areas that were identified as problematic, that is, the ones with highest probability of tensions erupting, such as southern Wadi Hira, Oudai and Dar Sila. Although EUFOR was expected to operate at full capacity at that time, its operations were weakening due to temporary reduction in operational capabilities. In order to bridge and compensate for this omission, additional combined joint operations were conducted in selected areas, underlining the multinational identity. Among them, long-range nomadic patrols were conducted in order to reach distant parts of the country. Later, that is, in early January 2008, EUFOR's tactical capability was additionally fortified with the arrival of four Russian MI-8 helicopters. This period was also characterized by a greater presence of Chadian police units trained by the UN. The Chadian police units faced a number of problems due to lack of equipment, wage controversies and conflicts over jurisdiction with local authorities. The projected personnel of 850 police officers was not reached by the end of the EUFOR mission, which is why it can be said that it was essentially an independent military operation. Greater autonomy of EUFOR forces has not necessarily led to better results, but it has left the real efficiency in solving the problems in eastern Chad unexplained to this day. The rate of crime, robberies and interethnic conflicts decreased in early 2009, unlike in October 2008, when their increase was thought to be linked to the presence of European troops. The most serious incidents took place around the Birak area, where conflict occurred between Zaghawa and Tama ethnic groups. The attacks were significant, given that about 200 armed men participated in them. As a response to these conflicts, EUFOR conducted operation *Wilma* by deploying its forces around Birak. Assuring the NGO sector of positive results in this area, EUFOR forces have only partially improved the situation in the field, as most members of Tama ethnic group refused to return due to fear of future attacks (Seibert 2010, 30-31). Poor assessments of crisis management and lack of operational capacity have created a small illusion about the ability of European forces to eradicate the causes of interethnic violence. By the end of the mandate, the confrontation between the armed forces and the rebels continued, including another coordinated attack on N'Djamena. Except for the fighting of armed formations, there were no major

killings and intimidation of civilians. The atypically peaceful situation due to permanent shortcomings of the operation raised a devastating suspicion that the initial, more destructive attacks were linked to the presence of EUFOR forces (Seibert 2010, 32-33).

The politicized mandate of the EUFOR Chad/CAR operation had significant consequences to the military management of the Darfur crisis. The robust instrumentalization of military components reflected the inadequate approach of the EU, but also the systemic weaknesses of its security and defense policy. The lack of political mechanisms in the resolution of the Darfur humanitarian crisis contributed to militarization of the crisis management, which permanent shortcomings jeopardized the consistency and effectiveness of the intervention.

EUFOR CHAD/CAR: a mission of great expectations and wrong estimates

The discourse on mission success is significantly divided. On the one hand, there is a perception that the operation worsened the security situation and endangered human rights of the civilian population, as well as that it did not significantly improve the situation of the vulnerable population and limited domestic authoritarian rule (Seibert 2010, 189). According to earlier allegations, the EUFOR Chad/CAR mission was supposed to contribute to the protection of civilians. However, the leading role of France, which has a historical engagement in the country, was seen by the Chadian rebel forces as a hostile attempt to militarily encourage Deby's rule. Hence one of the direct impacts of the EUFOR mission was the deterioration of the security situation in the country. For example, Chadian rebel groups launched a pre-emptive strike weeks before the EUFOR deployment, on February 2 and 3, 2008. After counterattacks by the Chadian army, the rebels reached the presidential palace, besieging it and capturing president Deby on that occasion. Deby then called on France's military support and thus managed to repel the attacks of the rebel groups. Thus, the launch of EUFOR led to the strengthening of Chad's security and military apparatus, given that President Deby constantly relied on French support, which was partially supported by EUFOR's tasks to fight the armed opposition and strengthened by the purchase of weapons from France. After numerous armed attacks, the end of the EUFOR mission can be interpreted as a military triumph over the armed opposition, with a small number of rebels later finding refuge in the Central African Republic or Libya. During the hostilities, France provided vital military support to Deby. Although EUFOR has sought to establish a neutral position in the ongoing fighting, there is strong evidence that its infrastructure was used to provide intelligence to Operation *Epervier*. It was a military operation conducted in 2006 and 2007 under French leadership. Due to its links with the Operation *Epervier*, EUFOR indirectly and unofficially supported some aspects of intelligence gathering on Chadian military activities. Their link is proven the most by the fact that certain military staff provided background logistical support to EUFOR, but also to Operation *Epervier*. Thanks to that, EUFOR conducted 400 reconnaissance

flights with the use of UAVs and access to satellite images. Exactly thanks to highly targeted use of aerial forces, but also the activities relying on gathering intelligence in aerial missions, president Deby defeated the armed rebel groups (Seibert 2010, 191). It is estimated that about 2,000 people were killed, and that 58,000 of Chadians were exiled towards Cameroun. These events had dramatic negative consequences on the state of human rights in the country. Immediately after the attack in February 2008, civilians and opposition politicians became targets of executions, arrests and arbitrary detentions. Three key political leaders of the opposition were arrested: Lol Mahamat Choua, Ngarleji Yorangar and Ibni Oumar Mahamat Saleg, who soon “disappeared”. Later, that is, on February 14, a state of emergency was declared, simultaneously suppressing individual rights and abolishing freedom of the press. The punishment for violating this state decision was so severe that journalists could face three years in prison for publishing disinformation.

On the other hand, EUFOR strategic planning in Chad can be understood through deterrence as a key concept at the heart of Operation *Epervier* and EUFOR intervention. The deterrence concept embodies the idea that there is a military threat that discourages potential adversaries from taking any unwanted action for fear of retaliation. Distraction changes the original calculations and estimates, which is why it qualifies as a massive psychological operation. Thus, the distraction factor is a “strong preventive means in the hands of a serious government authorities and the best policy for preserving peace in the region, and even wider” (Despotović, Glišin 2021, 113). Opponents can be states, non-state actors, or even the population. Distraction is an equally conceptual part of any system of punishment and law enforcement. However, it often plays a major role in crisis management. Although the idea that external military forces are stabilizers in a conflict environment is widespread, deterrence does not automatically stem from such an approach (Mattelaer 2008, 26). This can be seen on the example of EUFOR Chad/CAR intervention, where the complex security context demanded a higher level of preparedness and combat capacities.

The European Institute for Strategic Studies published “Lessons learned on the EUFOR Chad/CAR military mission” (Giegerich 2010, 53). This document is instructive because it illustrates many problems that arose during military operations and that remain unresolved to this day. While EU-UN cooperation has improved, both institutions have addressed very different operational priorities. The European Union focused on the security of internally displaced persons, which led its operational focus to the southern part of the mission area, and UN planning focused on refugees located in the northern part of the mission. A good example of constructive cooperation were the Russian helicopters, provided with much-needed tactical-aircraft capability. However, although this information about their cooperation is encouraging, the fact that it took nine months to deploy the helicopters due to the establishment of planning and connection procedures between Russia and the EU – indicated the need to establish permanent framework agreements for such cases. A great number of countries which contributed to EUFOR Chad/CAR participated with small contingents, which made

the logistics overly complex. Besides that, the intervention dominantly followed the political logic by ignoring the demands linked with the real situation in the field (Geigerich 2010, 53-54).

The positive results of the operation are listed by Oxfam, stating that “EUFOR made many civilians feel safe through their everyday activities that included patrols via dangerous routes, demining non-exploded bombs, establishing contact with local leaders and defensive positioning around the civilians during the rebel and government fighting” (Mattelaer 2008, 46). The perception of increased security contributed to positive assessment of local action and impact of EUFOR. In the interviews Oxfam conducted with refugees in Gozu Beida, people spoke positively of the engagement of EUFOR in protection of civilians, stressing that they personally felt safer with the arrival of EUFOR troops, as well as their patrolling, due to which they demanded prolongation of their stay and increased frequency. The role of three military hospitals, two French ones and one Italian, was especially pronounced. They provided accommodation for 3,000 local patients and performed 65 major surgical interventions. In all conducted interviews, extremely significant medical assistance provided to the local population was mentioned (Tonra 2018, 17).

When speaking of incidents and crime that occurred in the presence of EUFOR, they did not reach adequate response. One of the reasons for marginal impact of the operation was the restricted mandate of EUFOR. It approved the isolated role of the military, without adequate political measures that would complement the military presence. Thus, basic causes of the conflict could not be resolved, nor peace or permanent political reconciliation could be reached. There is no broader strategy that implements any possibility of long-term impact in the situation in the field. In fact, it seems that by sending forces with an inadequate mandate, the operation did not solve the problems, but provided the conditions for the unhindered authoritarian rule of Idriss Deby (Mattelaer 2008, 40). Seen from the perspective of the host country, President Deby masterfully manipulated “humanitarianism” and focused the Darfur crisis on advancing his own political, military and economic agenda. Rebuking President Sarkozy for the scandal committed by the humanitarian organization *Arche de Zoe* regarding the illegal transport of Chadian newborns to France, Deby skillfully used privileged relations and continued to act through the rebel movement *Justice and Equality* on Sudanese soil (Styan 2012, 667).

According to the statements of certain authors, the EUFOR Chad/CAR military operation can be described as the last of its kind. After the expenses estimated to be over one billion dollars, it remains unclear whether the European countries will be ready to once again engage in risky operations on the African soil due to the impact that will probably remain restricted and temporary. The economic crisis and lack of a joint financing process will severely limit such African adventures. Although the European Commission has taken all steps since the end of the operation to promote the rule of law, economic recovery,

security sector reform, with the goal of maintain provision of aid at least until 2013, and has promised to continue to support political and humanitarian efforts to resolve the Darfur crisis (Hagemann 2010), the continuation of its humanitarian activities on African soil remains questionable, especially since it is about the processes of reform and development in the circumstances of unresolved conflicts and overflowing crises. In tackling the humanitarian aid tasks, the EU, like the UN, suffers from similar problems (Haine 2011, 597). Specific shortcomings that are characteristic of the EU are reflected in the violation of the principle of neutrality, avoidance of direct entry into fighting and early withdrawal from the humanitarian crisis, as factors contrary to the strategy of humanitarian intervention (Haine 2011, 597).

Finally, EUFOR Chad/CAR reaffirmed that the Common Security and Defense Policy in Africa was more driven by individual, state-centric political ambitions, rather than by defending European strategic interests. For the Great Britain, this confirmed that the process of “Brusselsization” in the EU security and defense policy is a dangerous illusion. Previous insights into the EU’s reckless and robust actions in Africa have indicated a process of alienation particularly pronounced during the EUFOR Chad/CAR military operation. Based on all the above, it can be expected that the CSDP in the future will be based on harmonization of national interests of European countries that have the power and responsibility to act militarily (Haine 2011, 597).

Concluding remarks

Without trying to eradicate the causes of the Darfur knot, the European Union has subordinated a large part of its crisis management to individual affinities of the member states. The politization of the Common Security and Defense Policy was reflected in the militarization of the whole approach, entirely in favor of the authoritarian rule of Idriss Deby. Logistical difficulties, long-term harmonization of the decision at the level of the EU, but also the host country, contributed to the greater vulnerability of the EUFOR Chad/CAR operation. The shortcomings which seemed to be surmountable in the end, generated a number of problems and jeopardized the consistency of the whole process. They also affected the success and effectiveness of the mission, and thus, from the EU standpoint, the intervention violated the principle of neutrality and impartiality, but also compromised its role in resolution of the Darfur crisis. By providing support to the Chadian authoritarian rule, every attempt of the opposing democratic reaction which would, in the end, contribute to overcoming the security vacuum, was discouraged. It follows that the mentioned statements of the EU representatives regarding the pacifist heritage of the organization are in collision with its interpretation of contemporary conflicting trends and arbitrary actions. During military interventions, the consent of the host countries is not a common

occurrence, which is why this time they insisted on a voluntary consent to the operation by the Republic of Chad. By prioritizing the consent of the host country, the military operation was presented as a legitimate act of dominant use of military means for the purpose of achieving humanitarian impact. Viewed from a French perspective, the execution of the mandate can be deemed as quite successful. The entry of refugees from Darfur into the Chadian territory was prevented, the continuity of the concluded agreements was ensured, and the survival of Deby in power strengthened the French neo-colonial monopoly. In addition, at the EU level, the inviolable role of France, which can expect greater autonomy in the decision-making process of the CSDP with the departure of the Great Britain, was confirmed.

For the host country, that is, the Republic of Chad, the effects of the intervention can be observed on several levels. At the level of the local population, refugees and internally displaced persons, the operation has seen several successful attempts to prevent the conflict, though without long-term progress in terms of human rights and resolution of the humanitarian crisis. From the perception of the current authorities, the main mission was fulfilled by quelling the revolt of the rebel groups and the survival of Idriss Deby in power. The strategic interests of Chad were completed by the military reaction of the European Union as a whole, and not its members states on an individual level. One should have in mind that the Republic of Chad is one of the members states of the African Union, a regional organization which has a strategic partnership with the EU (Rodt, Okeke 2013). Consequently, through supporting Idriss Deby and acceptance of the EUFOR Chad/CAR operation, good relations between Chad and the EU can be abstracted to the AU-EU interregional partnership.

In the forthcoming period, the CSDP expects a number of challenges, which should primarily be considered in terms of a consolidated decision-making process, setting the strategic priorities at the EU level rather than the level of individual member states, as well as depolitization of crisis management. It is illustrated on the example of the EUFOR Chad/CAR operation how a politicized mandate can have a negative impact on military crisis management, predominantly following the geopolitical logic instead the current security situation in the field. In the long run, the EU should determine its role as a reliable and credible partner in resolving crises, but also in appropriate definition of crisis management tasks.

References

1. Berg, Patrick. 2009. "EUFOR Tchad/RCA: the EU serving French interests." *The EU as a Strategic Actor in the Realm of Security and Defence* (2009): 57-69.

2. Bono, Giovanna. 2011. "The EU's military operation in Chad and the Central African Republic: An operation to save lives?." *Journal of intervention and statebuilding* 5.1 (2011): 23-42.
3. Bono, Giovanna. 2012. "The Impact of the Discourse of the "Politics of Protection": The Case of the EU and UN Policing and Military Missions to Chad (2007–2010)." *African Security* 5.3-4 (2012): 179-198.
4. Despotović, Ljubiša i Vanja Glišin. 2021. *Savremeni međunarodni odnosi i geopolitika*. Sremski Karlovci: Kairos.
5. Dijkstra, Hylke. 2013. *Policy-making in EU security and defense: An institutional perspective*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
6. Fahron-Hussey, Claudia, Claudia Fahron-Hussey, and Valussi. 2019. *Military Crisis Management Operations by NATO and the EU*. Springer Fachmedien Wiesbaden.
7. Giegerich, Bastian. 2010. "Chapter two: military and civilian capabilities for EU-led crisis-management operations." *Adelphi series* 50.414-415 (2010): 41-58.
8. Hagemann, Frank. 2010. *Strategic Planning for Comprehensive Security in the European Union's Military Operations: EUFOR RD Congo, EUFOR TCHAD/RCA, and EUNAVFOR Somalia*. Monterey: Naval Postgraduate School.
9. Hagemann, Frank. 2010. *Strategy Making in the European Union: The Quest for Comprehensive Security in the European Union's Military Operations: EUFOR RD Congo, EUFOR Tchad/RCA, and EUNAVFOR Somalia*. BoD–Books on Demand.
10. Haine, Jean Yves. 2011. "The failure of a European strategic culture–EUFOR Chad: the last of its kind?." *Contemporary Security Policy* 32.3 (2011): 582-603.
11. Mattelaer, Alexander TJ. 2008. "The Strategic Planning of EU Military Operations-The Case of EUFOR TCHAD/RCA." *Institute for European Studies Working Paper* NO. 5.
https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1577775.
12. Petrović Piroćanac, Zoran. 2010. *Geopolitika energije*. Beograd: Institut za političke studije.
13. Report of the Secretary General on the United Nations Mission in the Central African Republic and Chad s/2008/760". 4 December 2008.
<http://www.un.org/Docs/sc/sgrep08.htm>. Приступљено: 22/08/2020.
14. Rodt, Annemarie Peen, and Jide Martyns Okeke. 2013. "AU-EU "Strategic Partnership": Strengthening Policy Convergence and Regime Efficacy in the African Peace and Security Complex?." *African security* 6.3-4 (2013): 211-233.
15. Seibert, Bjoern H. 2010. *Operation EUFOR TCHAD/RCA and the European Union's Common Security and Defense Policy*. Carlisle, PA : Strategic Studies Institute, U.S. Army War College.

16. Solana Javier, Chad Mission Crucial to Union's Peace Effort in Africa. Jan. 29, 2008, <http://www.irishtimes.com/opinion/chad-mission-crucialto-union-s-peace-effort-in-africa-1.933045>. Приступљено: 28/08/2020.
17. Solana Javier, EU High Representative for the CFSP, Comments on the Situation in Chad and Operation EUFOR Tchad/RCA. 4 February 2008, http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/discours/98555.pdf. Приступљено: 28/08/2020.
18. Styan, David. 2012. "EU power and armed humanitarianism in Africa: evaluating ESDP in Chad." *Cambridge Review of International Affairs* 25.4 (2012): 651-668.
19. Styan, David. 2017. "Europe's multiple security strategies towards Africa." *EU Security Strategies: Extending the EU System of Security Governance*. Abingdon: Routledge.
20. Sudan Tribune, plural news and views on Sudan. 11 June 2007., „Chad opens door to possible foreign military force”. <https://sudantribune.com/Chad-opens-door-to-possible,22309>. Приступљено: 18.08.2020.
21. Tonra, Ben. 2018. "The (In) Justices of Peacekeeping: EUFOR Tchad/RCA." *GLOBUS Research Paper* 3. https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3131245.
22. UN Security Council, Resolution 1778/2007. Adopted by the Security Council at Its 5748th Meeting, on 25 September 2007, [http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/1778\(2007\)](http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/1778(2007)), accessed 05/05/2018.
23. The New Humanitarian. „Dual Peacekeeping Missions seeks to dispel confusion”, 11 January 2008, <https://www.thenewhumanitarian.org/feature/2008/01/11/dual-peacekeeping-mission-seeks-dispel-confusion>, accessed 18/08/2020.
24. The French Military Role in Chad; <http://www.country-data.com/cgi-bin/query/r-2377.html>, 19/08/2020.
25. France and Chad, „Agreement concerning technical military assistance (with annex)”. Signed at Fort-Lamy on 11 August 1960, No. 11741 <https://treaties.un.org/doc/Publication/UNTS/Volume%20821/volume-821-I-11741-English.pdf>, 19/08/2020.